

катакомбах», яка утворилася як антонім до фрази *white-water rafting*, що позначає сплав по бурхливій річці на накаченому плоті чи човні.

Висновки. Наведені у роботі приклади свідчать про те, що механізм аналогії відіграє вагомий роль в утворенні неологізмів спортивної та туристичної сфери. Виявлено, що приблизно 21% новотворів сформовані саме завдяки цьому процесу. Утворені за цим механізмом нові лексичні одиниці та фразеологізми стають тематично або семантично спорідненими, а також можуть вступати в синонімічно-антонімічні відносини.

Перспективним напрямком вважаємо подальше вивчення словотворчих фрагментів, які є базою для формування аналогічних одиниць.

Література:

1. Зацний Ю. А. Нова розмовна лексика і фразеологія : Англо-український словник / Ю. А. Зацний, А. В. Янков. – Вінниця : Нова книга, 2009. – 295 с.
2. Зацний Ю. А. Інновації у словниковому складі англійської мови початку 21 століття : англоукраїнський словник / Ю. А. Зацний, А. В. Янков. – Вінниця : Нова книга, 2008. – 328 с.
3. Зацний Ю. А. Сучасний англійський світ і збагачення словникового складу / Ю. А. Зацний. – Львів: ПАІС, 2007. – 228 с.
4. Кубрякова Е. С. Размышления об аналогии / Е. С. Кубрякова // *Сущность, развитие и функции языка*. – М. : Наука, 1987. – С. 43–51.
5. Merriam Webster Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.merriam-webster.com>
6. Online Etymological Dictionary : [Електронний ресурс] : етимологічний словник онлайн. – Режим доступу : http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=track&searchmode=none.
7. Oxford English Dictionary Language Matters [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oxforddictionaries.com>

УДК 81'373.612.2 = 161.2

О. О. Литвин,

Харківський національний економічний університет імені С. Кузнеця, м. Харків

МЕТАФОРИЗАЦІЯ СВІТУ ПРИРОДИ В МОВІ ТВОРІВ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ

У статті охарактеризовано метафори на позначення рослин та проаналізовано специфіку їх реалізації у мові творів Ольги Кобилянської. З'ясовано роль цього тропу в поетичному тексті. Розглянуто індивідуально-авторські метафори. Доведено, що метафора є характерною ознакою мовотворчості письменниці.

Ключові слова: троп, метафора, номен рослин, флорономен, Ольга Кобилянська, художній текст.

МЕТАФОРИЗАЦИЯ МИРА ПРИРОДЫ В ЯЗЫКЕ ПРОИЗВЕДЕНИЙ ОЛЬГИ КОБЫЛЯНСКОЙ

В статье охарактеризованы метафоры для обозначения растений и проанализирована специфика их реализации в языке произведений Ольги Кобилянской. Выяснена роль этого тропа в поэтическом тексте. Рассмотрены индивидуально-авторские метафоры. Доказано, что метафора является характерным признаком индивидуальности писательницы.

Ключевые слова: троп, метафора, номены растений, флорономены, Ольга Кобилянская, художественный текст.

THE METAPHORISATION OF THE NATURE'S WORLD IN THE LANGUAGE OF OLGA KOBYLYANSKA'S COMPOSITIONS

One of the main terms of linguistic poetics is the term of language world's picture. Each term divides the world by its own, so it has the own way of its depiction. As the result, each language has its own world picture, and the language personality builds its expressions according to this picture. However as for the researcher's evidences there are not enough works, devoted to the analysis of the tropes in modern poetic language in the Ukrainian language all of the above, the development of the linguistic poetic questions is actual.

It has been made the complex analysis of the author image making in the artistic language of Olga Kobyljanskaya, one of the ways of making idea style of the writer has been described metaphorical contents. This trope has been characterised as for the plant designation and made the specific of their realisation in the language of the authors compositions. It has been found out the role of the metaphors in the poetic text. It has been considered the individual authors metaphors, epithets.

It has been proved that this trope is the characteristic feature of Olga Kobyljanskayas language art, they play an important compositional and context function, which defines the unique of the authors style.

Key words: tropes, metaphors, plants items, floras items, Olga Kobyljanskaya, artistic text.

Одним із основних понять лінгвопоетики є поняття мовної картини світу. Кожна мова по-своєму членує світ, тобто має свій спосіб його представлення. Цього випливає, що кожна мова має свою картину світу, і мовна особистість буде свої висловлювання відповідно до національної мовної картини. На сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки проблемі мовної картини світу присвячені праці таких учених, як: Н. Арутюнова, В. Белянін, К. Голобородько, І. Голубовська, С. Єрмоленко, В. Жайворонок, В. Калашник, В. Карасик, В. Кононенко, Л. Лисиченко, О. Маленко, В. Маслова, В. Ніконова, О. Селіванова, Н. Сологуб, О. Черемська та ін. Сьогодні МКС розглядають як багатогранний ментальний феномен, що пов'язує мову з мисленням, із навколишнім світом, із культурно-етнічними реаліями та змістом найскладніших абстрактних понять, що функціонують у мові.

Сучасний лінгвопоетичний текст, спираючись на засади антропоцентризму, обирає об'єктом дослідження художню мову. Поетична мова є невід'ємним складником національної мови, у якій відбито комплекс характеристик її носіїв. Результатом переваг антропоцентричного підходу в науковому описі інтелектуальної діяльності людини є акцентування художньої картини світу. Оскільки основною ознакою художнього тексту є образність, то завданням лінгвістичного аналізу є виявлення конкретних засобів створення образності, що пронизують усі рівні мови, зокрема метафори.

Вивчення тропіки певного автора або окремого твору тісно пов'язане із завданням вивчення мови художньої літератури. У процесі втілення ідейно-творчого замислу письменник використовує різноманітні словесно-виразові ресурси мови, серед яких тропи відіграють першорядну роль.

Розуміння тропів як сутності творчого мислення, способу пізнання світу, основи образності формувалося в тривалому розвитку поетології, починаючи від учення Аристотеля про поетичне мистецтво. Дослідники слушно наголошували, що сфера тропів – це не лише мистецтво, а творчість узагалі, підкреслюючи унікальну здатність тропів передавати такий зміст, який іншим шляхом не передається, сконцентровано втілювати характер образного мислення, ментальність, світо-

сприймання митця. Метафора є способом створення індивідуально-авторського світу письменника, одним із найважливіших його засобів. Процес авторського метафорування постає виразником ідіостилу письменника, репрезентує його самобутність, виражає властиву йому світоглядну концепцію.

Сучасні дослідження в галузі когнітивної лінгвістики розглядають метафору як один із важливих засобів пізнання людиною навколишнього світу.

За літературознавчим словником за ред. Р. Гром'яка, Ю. Коваліва та ін., «Метафора – троп поетичного мовлення. У метафорі певні слова й словосполучення розкривають сутність одних явищ та предметів через інші за схожістю чи контрастністю. Вона не може бути «скороченим» порівнянням, тому посідає синтаксичне місце, призначене для предиката. Це перехід інтуїтивного осяяння у сферу раціональних понять. І чим далі містяться один від одного протиставні розряди об'єктів, тим яскравіша метафора, яка прагне на відміну від символу, зосередитись у образній оболонці. Сконцентруючи та узгоджуючи у своєму потужному семантичному полі найвіддаленіші чи найнесумісніші асоціації, метафора постає суцільним не почленим тропом, який може розгорнутися у внутрішній сюжет, не сприйнятний з погляду раціоналістичних концепцій. Метафора тут подібна до загадки, але з тією відмінністю, що не підлягає дедуктуванню, вимагаючи визнання за собою нової реальності» [9, с. 452]. У широкому розумінні метафорою називають будь-яке вживання слів у переносному значенні. Метафори є не тільки образними – тропами поетичної мови, а й джерелом виникнення нових значень. У метафорі відображається здатність людини вловлювати схожість і подібність між різними індивідами, класами об'єктів, а потім за цією схожістю переносити назви справжнього носія чи функції на характеризовану особу або предмет. Метафору можна розглядати як найкоротший нетривіальний шлях до істини, бо вона, вихоплюючи й синтезуючи її синтезуючи певні ознаки, переводить світ предметів з усталеної таксономії на вищій щабель пізнання – у світ мислення [10, с. 330].

Метафори, не лише вербалізують елементи мовної картини світу, а й дають змогу дослідити процес формування індивідуально-авторської картини світу, допомагають розкрити творчий задум письменника. Метафора – це насамперед спосіб вловити індивідуальність конкретного предмета чи явища, передати його неповторність [1, с. 149]. Перенесення стереотипів рослинного світу на риси людської вдачі, дії, поведінку людини має метафоричну природу.

У сучасному мовознавстві метафори класифікують на таких підставах: 1) за належністю до того чи того мовного рівня – лексичні, граматичні та ін.; 2) за стилістичною характеристикою – індивідуально-авторські та загальномовні; 3) за структурою – прості та розгорнуті, або послідовні; 4) за ознаками, що лежать у їхній основі; 5) за тематичними моделями розвитку; 6) за функціональними характеристиками [8, с. 52]. Дослідник Л. Мацько класифікує метафори за граматичним вираженням: субстантивні, атрибутивні, дієслівні, комбіновані [10].

Аналіз ідіостилу О. Кобилянської засвідчує, що семантичне багатство й оригінальність метафор у стилістичній системі творів, незвичайність і різноспрямованість асоціацій набирають вияву в неабиякій кількості різноманітних структурних моделей, у специфіці їх синтаксичної будови та функціонування. Найчисленніші в мові творів О. Кобилянської дієслівні метафори, бо дієслівна ознака відкриває невичерпні можливості для створення найрізноманітніших метафор. Письменниця досить часто вживає флорономен *кукурудза* в складі метафори: «*Я пішла, а за мною пішов і мій кукурудзи. Ви всі були дома... так тилькували хати?»* [5, с. 475]. Метафора побудована на евфемізмі, де *пішов мій кукурудзи* вживають для непрямого, прихованого позначення певних, дій, зокрема крадежу, замість їх прямої назви. Найбільш уживаним в поетичній мові О. Кобилянської є флорономен *смерека*: «*Але по якійсь часі вона наново на хвилину перецікує. А з нею враз мов і всі смереки вліво і вправо. Одні над пропастью, другі горою, ніби й собі станули. Колишуться лиш легко, шумлять обережно. З нею враз надслухують, а надслухуючи, притім щось ніби пошиптують»* [3, с. 403]. На основі звукових асоціацій формується метафора, де назва фізичних дій людини *шепіт* стає ознакою предмета рослинного світу. «*Цієї ночі я вві сні була «дома», і мене знов вітали гори, мої давні гори й смереки»* [6, с. 186]; У наведеній цитаті флорономен *смерека* входить до складу простої метафори, образ *смереки* уособлюється з людиною за допомогою дієслова *вітають*.

Метафори у складі порівняння є загальною ознакою художнього мислення та мовлення О. Кобилянської: «*Ні, – відповів, – цього не сказав би. Честь – ні. Але в кожному разі – гордість її. Вона тим виступає проти звичаю, а в деякім смислі і проти виховання, тому все-таки такий крок упокорює. Такий, однак, на мою думку, не позбавляє її честі. В його очах таке упокорення – то щось гарне й велике. Розуміється, коли походить від шляхетної жінки, яку власне, маємо на увазі. Мені видається, немовби вона клала йому тоді до ніг китицю білих лілій...»* [4, с. 22]. У складній метафорі зізнання жінки в коханні передається за допомогою порівняння *немовби вона клала йому тоді до ніг китицю білих лілій*.

Субстантивні метафори в мовній палітрі О. Кобилянської відзначаються виразною індивідуально-авторською новизною та органічним елементом стилю письменниці, яскравим показником її художнього мовлення і світобачення: «*Та кажуть люди, що єсть одна ніч, у польоті часу назначена розцвітом папороті, із сходом лісних царів і русалок... Єсть ніч одна, де збивають лісні дзвінки-цвіти головками, скликують усі цвіти, знані й незнані, до святкування пишого свята лісного воскресення...»* [4, с. 341]; «*Поклала чудовище, що, як їй здавалося, заснуло, обережно під зелену руту, поблизу якої рядом високо виростали соняшники з зернистими плоскими обличчями, і притакнула їм»* [5, с. 429]. Семантичний зміст метафори ґрунтується насамперед на зіставленні двох понять та пошуку між ними асоціативно-сміслових асоціацій. У наведених цитатах об'єднано зорові й дотикові враження. Передусім виникають уявлення про форму: *лісові квіти* нагадують *дзвіночки*, і на основі цього утворилася назва, також *квіти дзвінків* нагадують голівку, а *соняшники* – обличчя. Як наголошує В. Коптілов, «однорідність метафор принципово неможлива: кожна метафора є завершенням, підсумком художнього пізнання об'єкта на якомусь етапі» [7, с. 21].

Ідіостилу О. Кобилянської притаманне використання складних синтаксичних конструкцій із метафоричним контекстом: «*Я добра й лиха, гарна й брідка, палка й холодна, але більше нещасна, як щаслива. Уяви собі гарну довгу грядку квіток, посеред якої і влітку, і взимку пролягає чорна, вбивча смуга. Тінь від тієї смуги одягає в смуток усі квіти, а під нею тліє жар, хтозна й навіщо. Така моя душа, люба Густо»* [6, с. 110];

Чільне місце у мові творів О. Кобилянської посідають також прикметникові метафори, які вказують на окремі вищезначальні риси об'єктів образного мислення, виражають ознаку через емоційно-експресивне забарвлення, що покликане активізувати творчу уяву читача. Атрибутивні метафори в поетичній мові письменниці вжиті здебільшого в структурі метафори іменникової, дієслівної, у структурі образного тексту, яким репрезентовано абстрактний чи конкретний денотат: «*Ішли все ще вузькою стежкою полем, та лиш уже тепер високою кукурудзою. Шовкове листя її неначе шепотом відзивалося до них, коли одно або друге, переходячи повз струнких рослин, десь-не десь диткнулися або й відпирали її зі стежки руками»* [3, с. 87].

Як впливає із нашого дослідження, значних успіхів досягла О. Кобилянська в прикметникових метафорах, які є наслідком безпосередніх чуттєвих вражень письменниці і при цьому черпають свою самобутність у фольклорі: «*Свята*

деревина, от тота, – додала з незвичайною побожністю, указуючи на **смереку**, – охоронила мене від смерті, спровадила твою матір і утримала і досі при житті» [3, с. 333];

Частотність комбінованих метафор у мові творів О. Кобилянської, до складу яких уходять номени на позначення флоро-номенів, незначна, але в системі зображальних засобів відтворення мовної картини світу вони відіграють помітну роль: «Там пишалася рік-річно перед ним у **покірній гордості пишеця**, а там ріс овес, а тут, недалеко бурдея, простяглося майже цюроку **біле море цвітів гречки**, а тут, направо, зеленіла конюшина, а там, далі, **шелестіла тайком кукурудза**, і все так тягнулося всюди на відміну, і лише що сей кусень поля належав сьому, а той тому» [3, с. 103]. Ця багаточленна метафорична структура складається з субстантивних **покірна гордість пишеця**, **біле море цвітів** та атрибутивної **шелестіла тайком кукурудза**.

У поетичній мові О. Кобилянської найчастотнішими є дієслівні метафори, досить часто вживаються субстантивні та атрибутивні. Значно менше виявлено прикметникових комбінованих метафор. Метафоричні образи, створені письменницею, насичені асоціативним багатством, вражають структурністю фрази, точністю вислову, лаконічністю думки на тлі витонченої мальовничості доквілля. Метафори є характерною ознакою мовотворчості О. Кобилянської, вони виконують важливу композиційну та змістову функцію, яка й визначає неповторність стилю письменниці.

Література:

1. Арутюнова Н. Д. Языковая метафора // Лингвистика и поэтика. – М., 1979.
2. Кобилянська О. Повісті. Оповідання. Новели / О. Кобилянська. – К. : Наукова думка, 1988. – 667 с.
3. Кобилянська О. Твори: в 5-ти т. – Т. 3 / упоряд., підгот. текстів та прим. Ф. Погребенника. – К. : Держлітвидав УРСР, 1963. – 439 с.
4. Кобилянська О. Твори: У 3 т. – Т. 3 / О. Кобилянська. – Державне видавництво художньої літератури, 1956. – 638 с.
5. Кобилянська О. Ю. Слова зворушеного серця : Щоденники. Автобіографії. Листи. Статті та спогади / О. Ю. Кобилянська ; упоряд., передм. Ф. П. Погребенника. – К. : Дніпро, 1982. – 359 с.
6. Коптілов В. В. Метафора Миколи Бажана / В. В. Коптілов // Укр. мова і л-ра в шк. – 1979. – № 10. – С. 21–28.
7. Лисиченко Т. Ю. Динаміка метафори в ідіолекті М. Т. Рильського: Дис.... канд. філол. наук: 10.02.01. / Т. Ю. Лисиченко – Харків, 2011. – 220 с.
8. Літературознавчий словник-довідник / Уклад.: Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів, В. І. Теремко. – 2-е вид., випр., допов. – К. : ВЦ «Академія», 2006. – 752 с.
9. Мацько Л. І. та ін. Стилїстика української мови: Підручник / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; За ред. Л. І. Мацько. – К. : Вища шк., 2003. – 456 с.

УДК 81'27:811.521

О. Ю. Літінська,

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

КЛЮЧОВІ СЛОВА 「氣」 ТА 「氣をつかう」 У ЯПОНСЬКІЙ МОВІ

Стаття присвячена проблемі інтерпретації та розрізнення ключових слів японської мови, визначенню культурних парадигм, що пов'язані з цими концептами. Розглядаються типові ситуації вживання концептів 「氣」 та 「氣をつかう」, встановлюється семантична відмінність між близькими фразеологічними одиницями, наводяться приклади часто вживаних фраз у семантичному полі концепту 「氣」.

Ключові слова: японська мова, концепт, прагматика, культурні і мовні константи, «ключове слово».

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА 「氣」 И 「氣をつかう」 В ЯПОНСКОМ ЯЗЫКЕ

Статья посвящена проблеме интерпретации и различения ключевых слов японского языка, определению культурных парадигм, связанных с этими концептами. Рассматриваются типичные ситуации употребления концептов 「氣」 и 「氣をつかう」, устанавливается семантическая разница между близкими фразеологическими единицами, приводятся примеры часто употребляемых фраз в семантическом поле концепта 「氣」.

Ключевые слова: японский язык, концепт, прагматика, культурные и языковые константы, «ключевое слово».

KEY WORDS 「氣」 AND 「氣をつかう」 IN JAPANESE

The article deals with the problem of interpretation of keywords in Japanese language, the definition of cultural paradigms associated with these concepts. We consider the typical situation of using concepts 「氣」 and 「氣をつかう」, set the semantic difference between close phraseological units and describe examples of frequently used phrases in the semantic field of the concept 「氣」. In our opinion keywords 「氣」 and 「氣をつかう」 directly related to everyday life Japanese and show Japanese worldview and characterizing special attitude to learning and work. It is in these areas (academic and business) we can see an intensive cultural exchange between Japan and Ukraine, which determines the relevance of this research. In daily life, keyword 「氣をつかう」 closely associated with the concept of «work spirit» and «fatigue». Results of the research can be used to further study, for example, to compare concepts 氣 and 魂 (tamashii) and cultural generalizations about metaphysical concepts Japanese.

Key words: Japanese, concept, pragmatic, cultural and linguistic constants «keyword».

Постановка проблеми. З двадцятих років минулого століття, завдяки роботам багатьох лінгвістів і культурологів, утвердилось одне з основних правил сучасних культурологічних досліджень: без знайомства з мовою, неможливо збагнути сутність культури, оскільки між життям суспільства і мовою, на якому воно говорить, існує тісний зв'язок. Справедливо і зворотне твердження: без знання культурного контексту, інколи неможливо відповідним чином інтерпретувати той чи інший феномен мови.

Едвард Сепір називає мову символічним керівництвом до розуміння культури. У роботі «The Status of Linguistics as Science» (1929) він пише: «Велика ілюзія думати, що людина за своєю суттю пристосована до реальності, що орієнтується в ній без використання мови і що мова це всього-лише випадковий набір інструментів, за допомогою яких вирішуються конкретні проблеми комунікації або мислення. Насправді, «реальний світ – це доповнення, яке без усвідомлення добувається до мовних звичок певної групи» [5, pp. 209–210]. Ідеї Сепіра були розвинені його послідовником Б.Л. Уорфом і на цих засадах була сформульована *гіпотеза лінгвістичної відносності*, згідно з якою структура мови визначає структуру мислення і спосіб пізнання зовнішнього світу [2, с. 209]. Спираючись на гіпотезу Сепіра-Уорфа, вчені-лінгвісти (Хаймс, Гердер, Діксон та ін.) звернулися до проблеми співставлення культур на основі порівняння лексичного складу мов, була визначена головна теза теорії прямої залежності між словниковою і культурною розробленістю (Гердер, 1966) [3], а саме: висока щільність лексичних одиниць, що відносяться до однієї семантичної сфери є показником інтересу, який властивий даній культурі.